

SOCIĀLĀ DARBA IZGLĪTĪBAI LATVIJĀ 20 GADU: VĒSTURISKS ATSKATS UN IESKATS MŪSDIENU PROBLEMĀTIKĀ

Lolita Vilka,
Dr. phil.

Atslēgas vārdi: sociālais darbs, sociālā darba identitāte, sociālā darba izglītība, sociālā darba profesija, teorijas un prakses mijiedarbība sociālajā darbā

Starptautiskās Sociālo darbinieku federācijas sociālo darbinieku profesijas definīcija: "Sociālā darba profesija veicina sociālās pārmaiņas, problēmu risināšanu cilvēku attiecībās, sekmē sabiedrības iespējas un atbrīvošanos labklājības vairošanai. Lietojot teorijas par cilvēku un sociālo sistēmu uzvedību, sociālais darbs realizē iejaukšanos tajos punktos, kur cilvēki mijiedarbojas ar savām vidēm. Cilvēktiesību ievērošana un sociālais taisnīgums ir sociālā darba pamatprincipi."

Sociālā darba izglītības 20 gadu vēsturē Latvijā ir daudz interesantu momentu, kas būtiski ietekmējuši profesijas attīstību. Bet ir notikumi, zināmā mērā izšķiroši pagrieziena punkti akadēmisko jautājumu lokā, kas veidojuši un virzījuši sociālā darba konceptuālās aprises. Jautājumi par sociālā darba identitāti un profesijai atbilstošu, autentisku izglītību, par teorijas un prakses savstarpēji papildinošu mijiedarbību bijuši un joprojām ir aktuālākie diskusiju priekšmeti kā praktiķu-profesionāļu, tā arī akadēmiskajā vidē. Atbildes uz šiem jautājumiem var rast vēstures notikumos un salīdzinājumos. Savukārt attieksmē pret tiem atspoguļojas arī mūsu šodienas izpratne. Šajā rakstā, iezīmējot svarīgākos notikumus, ir diezgan konspektīvi raksturoti sociālā darba attīstības un izpratnes horizonti Latvijā, it īpaši koncentrējot uzmanību uz akadēmisko sfēru.

Atskatoties pagātnē, atklājas bagātīga informācija par sociālā darba profesijas rašanās vēsturiskām saknēm un veidošanās idejiskiem motīviem, par šī procesa filozofiskajiem un praktiskajiem aspektiem un kultūr-vēsturisko kontekstu dažādību.

Centrāleiropas zemēs sociālais darbs radās savādāk nekā Anglijā vai Ziemeļvalstīs — Zviedrijā un Somijā. Savukārt vecās Eiropas zemēs kopumā minētas jomas izveides ceļš atšķiras no Amerikas. Taču vēl jo specifiskāks

sociālā darba profesijas tapšanas ceļš ir atsevišķās Centrāleiropas un Austrumeiropas zemēs, kā arī bijušajās padomju republikās, tajā skaitā Baltijas valstīs, tātad arī Latvijā. Tomēr, neraugoties uz atšķirīgiem vēsturiskajiem ceļiem, saglabājas arī kopīgais. Proti, sociālā darba rašanos it visur ir rosinājušas ļoti nozīmīgas pārmaiņas un procesi sabiedrības dzīvē.

Latvijā sociālā darbinieka profesijas veidošanos vislabāk var izprast kopsakarībās ar

sociālā darba vispārīgo vēsturi. Tāpēc šajā rakstā ļoti īsi ir akcentēti arī sociālā darba tradīcijas aizsākumi.

Atkāpe sociālā darba vispārējā vēsturē

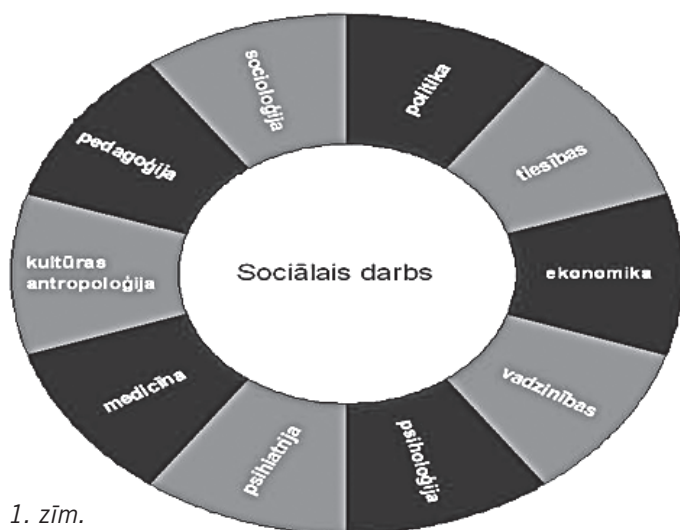
Sociālā darba profesijas rašanās idejiskās saknes nepārprotami atklājas sociālās un ekonomikas vēstures notikumos 19. gs. Anglijā saistībā ar tā laika filozofiskajiem motīviem. “Tas bija intelektuālas rosības laikmets, kad sasniegumi zinātnē un tehnoloģijā satricināja tradicionālo domāšanas veidu” [1, 15], tā šī laika garu raksturo A. F. Jungs un E. T. Eštons. Starp tā laika tehnoloģiskajiem sasniegumiem noteikti ir atzīmējams tvaika dzinējs, kas ieguva plašu pielietojumu saimnieciskajā dzīvē. Bet telefonu un rakstāmmašīnu, kas ir mūsdienu informācijas tehnoloģiju priekšteči, var uzskatīt par īstām gadsimta izgudrojumu virsotnēm.

Zinātniskās domas lidojums tolaik bija drosmīgs, ne tikai raugoties no industriālo tehnoloģiju attīstības skatu punkta. Vispazīnāmo 19. gs. utopiju par “laika mašīnu” var interpretēt arī kā intelektuālu izaicinājumu, kas metaforiskā formā lika apjaust arī gaidāmās sociālā laika transformācijas, kas

iepretim progresam spētu atrisināt gadsimtu vissmagāko problēmu — *nabadzību*. Daudzu filozofu un ekonomistu — Dž. Bentema, Dž. Milla, A. Smita, R. Rikardo, R. Ovena u.c. prāti tolaik bija aizņemti ar sociālo reformu idejām. Neierobežotas iespējas tika saskatītas zinātnē: “Dabas zinātnes gatavojās atrisināt visas cilvēku problēmas; nabadzība, kaut arī ir neizbēgama šobrīd, galu galā būs likvidēta, jo progresa labumi iet plašumā” [1, 17].

Sociālais darbs, saskaņā ar šo uzskatu, “piedzima progresīvā laikmeta Ēdenes dārzā, ideālas apņēmības pilns iestāties par nabadzīgajiem un apspiestajiem, bet bija sabojāts, iekožot privātās prakses grēka ābolā” [2].

Cīņa ar nabadzību bija viens no centrālajiem, ja ne pats galvenais vadmotīvs sociālajās un ekonomiskajās mācībās, kas ierosināja dažādas sociālās kustības. Zinātniskā filantropija un zinātniskā labdarība bija plaši izplatīta un ir uzskatāma par vienu no sociālā darba vēsturiskajiem avotiem. Laikā līdz 1879. g. veidojās jauna sociālās zinātnes nozare — sociālā ekonomika (sociālais darbs) [3]. Savukārt 1879. g. Amerikas Sociālo zinātņu profesionālajā asociācijā Sociālās ekonomikas (sociālā darba) sekcija tika nodalīta no citām disciplīnām, īpaši no socioloģijas, jo

1. zīm.

pēdējā bija spēcīgi aizvirzījusies neitrālas zinātniskās objektivitātes virzienā [4]. Mūsdienų sociālā darba pētnieki ir līdzīgās domās. Proti, ka "sociālais darbs ir izaudzis no apgaismības kultūras un nostiprinājies progresa idejā, kas balstās uz racionālu pārvaldību un cilvēku problēmu zinātnisku aplūkošanu" [5].

Lai arī dažādi nosaukts, savā agrīnajā vēsturē sociālais darbs par profesiju veidojās, izaugot no sociālās kustības par labāku un taisnīgāku sabiedrību. Turklāt tas jau sākotnēji balstījās uz integrētām zināšanām no vairāk kā desmit dažādu zinību nozarēm (sk. 1. zīm.).

Vairums sociālā darba pētnieku atzīmē, ka sākumu diskusijām par to, kas ir sociālā darba profesija un kā tā saistīta ar zinātņi, ierosināja A. Fleksners ar savu ziņojumu Baltimoras konferencē 1915. g. (*42 National Conference of Charities and Correction*), kur tika apspriests jautājums par sociālā darba izglītību. Iztirzājot jautājumu, vai sociālais darbs ir profesija? (*Is Social Work a Profession?*), A. Fleksners izvirzīja viedokli, ka sociālo darbinieku nodarbošanās ir tik apjomīga un daudzpusīga, ka nekāda kompakta, mērķtiecīgi organizēta izglītības disciplīna šajā jomā nav iespējama [2].

Pēc Fleksnera diezgan skeptiskās nostājas publicēšanas sociālā darba profesijas attīstībā sākās rosīga šīs jomas teorijas attīstīšana. Un kā pirmā atbilde šādā skatījumā bija M. Ričmondas grāmata "Sociālā diagnoze" (*Social diagnosis*) 1917. g. Šis Ričmondas darbs dažus gadus vēlāk tika novērtēts kā jaunās profesijas zinātniskais pamats.

Kopš tā laika līdz pat mūsu dienām jautājumā par sociālo darbu kā zinātņi un akadēmisku disciplīnu konfrontē atšķirīgi uzskati. No vienas puses, tiek pausta doma: ir pārlietu optimistiski cerēt, ka sociālais darbs zinātņņu spektrā varētu ieņemt savu patstāvīgu vietu. Galvenais iebildums ir vērst uz to, ka sociālais darbs savas zināšanas aizņēmis no citām nozarēm. Amiatajs Ecioni sociālo darbu nodēvēja par pusprofesiju, jo tam, pēc viņa domām, pietrūkst specializētu zināšanu kopuma [6].

Taču, no otras puses, zināšanu koncentrācija no daudzām zinātņņu jomām nebūt nav bijusi par šķērsli, lai sociālajam darbam zinātņņu saimē liegtu noteiktu vietu. 1992. g. Ernsts Engelke rakstīja: "Es gribētu norādīt sekojošo: Vācijā katrai profesijai kā likums ir sava disciplīna, kura tiek identificēta kā zinātņne, tāda kā izglītības, tiesību vai veselī-

2. zīm.

bas zinātne. Tādējādi es nevaru nākt klajā ar jebkādu iemeslu, kādēļ tur nevajadzētu būt tādai lietai kā sociālā darba zinātnei — Sozialarbeitswissenschaft” [7].

Neraugoties uz uzskatu atšķirībām zinātniskā statusa jautājumā, sociālā darba profesija līdz mūsu dienām ir plaši sazarojusies un ieņem īpašu vietu labklājības un sociālās attīstības jautājumu lokā, vēl jo aktuālāku padarot šīs profesijas zinātnes statusa problēmu. “Tā tikai no pirmā acu uzmetiena šķiet, ka tas ir dogmatisks kults un disputs par neko,” raksta Hans Jirgens Gopners un Juha Hamalainen, “patiesībā tiek izvirzīts būtisks jautājums par sociālā darba zinātniskās bāzes saturu un arhitektūru sociālā darba zināt-

nes jēdzienos” [8]. Un reālās norises pierāda, ka autoriem ir bijusi taisnība. Sociālā darba profesija līdz mūsu dienām ir plaši sazarojusies un ieņem īpašu vietu labklājības un sociālās attīstības jautājumu lokā (sk. 2. zīm.).

Akadēmiskas un zinātnes disciplīnas veidošanās Latvijā

Sākotne

Sociālā darba attīstība Austrumeiropā un bijušajās padomju republikās notika visai atšķirīgi. Roberts Konstebls un Vera Mehta grāmatā “Sociālā darba izglītība Austrumeiropā” (*Education for social work in Eastern Europe*) [9] ir devuši plašu ieskatu par šī laika sociālā

SDSPA “Attīstība” mācībspēki 1994. gadā. 1. rindā: centrā rektore Lidija Šiļņeva, pa kreisi Elmārs Mūrnieks (professors, sociologs), Natālija Grjazeva (svešvalodu pasniedzēja), Irēna Goluba (psiholoģe). No rektores pa labi Juris Batņa (psihoterapeits), Lolita Vilka (filozofe), Andris Vilks (filozofs), Aina Vilciņa (pedagoģe). 2. rindā: no kreisās Augusts Milts (ētikas profesors), Zinaida Soboļeva (pedagoģe, mācību daļas vadītāja), Nikandrs Gills (filozofs), Māris Pļaviņš (ārsts). Augstskolā strādāja arī Veronika Bikse (ekonomiste) un Zigrīda Goša (ekonomiste/demogrāfe)

darba izglītības attīstības ceļiem tādās valstīs kā Čehija, Ungārija, Lietuva, Polija, Rumānija un citās.

Daļā Austrumeiropas zemju vēl bija saglabājusies kopš 19.–20. gs. mijas dominējošā sociālā darba vēsturiskā tradīcija. Taču citās postsociālistiskajās valstīs tādu tradīciju vispār nemaz nebija. Arī Baltijas republikas bija to valstu starpā, kurās sociālo darbu vajadzēja veidot no pašas sākotnes. Pēc R. Konstebļa un V. Mehtas domām, īpaša nozīme sociālā darba atjaunošanā un iedibināšanā ir bijusi "Starptautiskajai sociālā darba skolu asociācijai" (*International Association of Schools of Social Work*). Turklāt pavērsiena punkts bija koncentrējies uz laika posmu no 1985. līdz 1991. g., kad minētā Asociācija ar Austrijas valdības atbalstu stimulēja un organizēja plaša mēroga sanāksmes un konsultācijas par sociālā darba izglītības attīstīšanu Eiropas reģionā.

1991. g. novembrī Vīnē notika izglītības un labklājības ministru kolokvijs/konference, kurā par sociālā darba izglītību diskutēja pārstāvji no 12 valstīm, tajā skaitā arī no Latvijas. Šajā saietā tika apspriests jautājums par sociālajām problēmām reģionā, nacionālajiem mērķiem, sociālā darba lomu, speciālistiem, par mācību saturu un profesionālajai apmācībai nepieciešamo atbalstu no valdības [9].

Minētā jautājuma risināšanā aktīvi iesaistījās arī mūsu valsts. LR Tautas izglītības ministrijas kolēģija 1991. g. 16. aprīlī pieņēma lēmumu "Par sociālo darbinieku fakultātes atvēršanu", un tā paša gada 1. septembrī Sociālā darba un sociālās pedagogijas augstskolā "Attīstība" studijas uzsāka pirmais topošo sociālo darbinieku kurss.

Vienlaikus jāpiebilst, ka Latvijā, līdzīgi kā daudzās Austrumeiropas valstīs un bijušajās padomju republikās, sociālā darba izglītotāju pirmā paaudze bija dažādu nozaru speciālisti bez izglītības tieši sociālajā darbā. Profesionālu sociālo darbinieku — pasniedzēju trūkums ar Starptautiskās sociālā darba skolu

asociācijas atbalstu tika kompensēts, pieaicinot ārvalstu mācībspēkus. Tādējādi šodienas sociālā darba izglītības tradīcija Latvijā ir veidojusies, pārnesot un integrējot daudzu valstu pieredzes. Mūsu skolotāji un padomdevēji ir nākuši no dažādām valstīm — Zviedrijas, Dānijas, Anglijas, Šveices, Vācijas, Izraēlas, ASV un citām.

Sociālā darba koncepcijas attīstīšana

Sociālā darba kā akadēmiskas disciplīnas un zinātnes nozares attīstībā Latvijā ir atzīmējami vairāki svarīgi momenti, kam šodien ir ne tikai vēsturiska, bet arī teorētiska vērtība.

Viens no pirmajiem un galvenajiem teorētiski apspriežamiem jautājumiem bija šāds: kas ir sociālais darbs izglītībā un praksē? Ar to tika aizsākti sociālā darba identitātes problemātikas risinājumi, bet pati vajadzība teorētiski iedziļināties sociālā darba problēmās bija saistīta ar vairākiem praktiskiem uzdevumiem, tostarp ar nepieciešamību izprast robežas starp sociālo darbu un sociālo pedagogiju. Arī vēlāk, paplašinoties sociālā darba speciālistu lokam, šīs jomas profesionālo robežu un identitātes jautājumi palika teorētisku un praktisku dienaskārtībā.

Laika posmā no 1991. līdz 1994. g. sociālā darba izglītības programmas strauji veidojās arī citās Latvijas augstskolās: Latvijas Universitātē, Liepājas Pedagoģijas akadēmijā (tagadējā Liepājas universitātē), Latvijas Kristīgajā akadēmijā, vēlāk arī koledžās. Un tas vēl vairāk rosināja domāt par jaunās profesijas izglītības koncepcijas jautājumiem. Jo sevišķi tāpēc, ka Latvijas Kristīgā akadēmija uzsāka karitatīvo sociālo darbinieku sagatavošanu, veidojot paralēlu sociālā darba skolu, kas balstās kristīgās kalpošanas tradīcijā un kam pasaulē ir dziļas vēsturiskas saknes.

1995. g. profesores, *Dr. paed.* Lidijas Šiļņevas vadībā tika izdots pirmais zinātniski metodiskais rakstu krājums "Dzīves jautājumi I: Sociālās problēmas un to risinājumu ceļi". Turpmāko divdesmit gadu laikā pie in-

teresentiem ir nonākuši 13 rakstu krājumi, un ilgu laiku tie bija vienīgais teorētiskās literatūras avots sociālajā darbā latviešu valodā. To veidošanā būtisku ieguldījumu deva gan mācībspēki, gan jaunie sociālie darbinieki — augstskolu beigušie speciālisti.

Minētie rakstu krājumi atspoguļo to, kā mūsu valstī pieauga izpratne par sociālo darbu, kā pamazām iezīmējās inovatīvi teorētiski un metodoloģiski vadmotīvi ar centieniem bagātināt sociālā darba praksi. Respektīvi, rakstu krājumi uzskatāmi atklāj ceļu no teorētiska naivisma pirmajos krājumos, kur vairāk uzmanības bija veltīts sociālā darba pamatu skaidrošanai, uz teorētiskas izpratnes briedumu pēdējo gadu izdevumos.

“Dzīves jautājumos” aptverts plašs tematiskais loks. Tur ievietoti gan teorētiski analītiska rakstura teksti, gan oriģinālpētījumu atspoguļojumi, gan metožu un prakses modeļu apraksti. Pašu pēdējo gadu izdevumi liecina, ka globālie procesi un laikmeta tendences nepaslīd garām nepamanītas arī Latvijai. Proti, pārpublicējot ārzemju autoru rakstus, krājumos atspoguļojas interese par sociālā darba izglītības, zinātniskās pētniecības un prakses kopsakarībām. Taču kopumā sociālais darbs krājumos un līdz ar to visā Latvijā konceptuāli tiek interpretēts un nostiprināts galvenokārt kā darbs mikrolīmenī, un tā atslēgas vārds ir — palīdzība.

Lai spriestu par “Dzīves jautājumu” zinātnisko vērtību, ir nepieciešama kritiska analīze, un tas ir aktuāls nākotnes uzdevums. Tomēr šie rakstu krājumi sociālā darba teorijas veidošanā Latvijā ir paliekoši nozīmīgi.

Sociālajam darbam būtisks bija 1996. g., kad Latvijā pirmo reizi tika risināti sociālā darba nozares klasifikācijas jautājumi un sociālā darbinieka profesija jau ieguva legālu statusu un bija iekļauta Latvijas Profesiju klasifikatorā. Taču paralēli Latvijas Zinātnes padomei tika ierosināts sociālo darbu iekļaut arī mūsu zinātņu klasifikācijā. Tieši šajā laikā notika pirmā Starptautiskā Baltijas konference “Izglītības standarti sociālajā darbā”, ku-

ras dienaskārtībā starp vairākām citām bija iekļauta arī tēma “Sociālais darbs kā zinātne, kā izglītība jeb akadēmiska disciplīna, kā profesionāla darbība”.

Latvijā jau bija iesākusies diskusija par sociālā darba strukturēšanu citu zinātņu vidū. Domājot par sociālo darbinieku akadēmiskās karjeras iespējām un vietējo mācībspēku sagatavošanu, likumsakarīga kļuva vajadzība aktualizēt sociālā darba kā akadēmiskas disciplīnas un zinātnes statusu. Sarakstē ar Latvijas Zinātnes padomi par akadēmisko un zinātnisko grādu nomenklatūru un sociālā darba vietu šajā nomenklatūrā toreizējais Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs, akadēmiķis I. Knēts atbildē uz jautājumu par sociālā darba statusu rakstīja: “Kas attiecas uz zinātnisko aspektu, tad sociālais darbs uzlūkojams kā apakšnozare, kas ietilpināma konkrētā zinātnes nozarē (socioloģija, psiholoģija vai ekonomika).” Rezultātā sociālais darbs tika klasificēts kā socioloģijas apakšnozare ar nosaukumu “Sociālā politika un sociālā darba organizācija”. Taču vienlaikus šī atbilde norādīja arī uz to, ka sociālais darbs Latvijā jau tobrīd bija grūti pakļaujams kādai konkrētai zinātnes nozarei.

Tagad, kad sociālā darbinieka profesija Latvijā ir diferencējusies daudzās (12) specializācijās jeb, pēc Profesiju klasifikatora, — profesijās, skaidri redzams, ka pastāvošajās attiecībās starp sociālo darbu un socioloģiju ir izveidojies specifisks interešu konflikts. Nozares, t.i., socioloģijas interesēs, pats par sevi saprotams, ir rūpēties par tās “tīrību”. Turpretim apakšnozare — Sociālā politika un sociālā darba organizācija — nav iesprostojama tikai socioloģijā, kā arī kādā citā zinātnes nozarē, kura dod savu ieguldījumu sociālajā darbā. Šo apstākļu dēļ apgrūtināta arī sociālā darba 3. līmeņa izglītība — doktora studijas, un tas ir šķērslis sociālā darba nozares autentiskai un pēctecīgai attīstībai.

Zīmīgi, ka sociālā darba un socioloģijas attiecības arī vēsturiski nav bijušas pārāk vienkāršas. Jans Šovs šajā sakarībā raksta:

“Pagājušā gadsimta sākumā bija vispārpieņemts sociālo darbu uzskatīt par socioloģijas jomu — pielietojamo socioloģiju. Pret šo uzskatu Burgess atbildēja skaidri, bez izvairīšanās: tā ir plaši izplatīta kļūda uzskatīt, ka sociālais darbs ir bijis un ir pielietojamā socioloģija. Kā izrādās, nekas nevar būt tālāk no patiesības. Socioloģijas un sociālā darba sākumi ir rodami atšķirīgos motīvos, katra no tām gājusi atšķirīgu ceļu, katra pie izdevības ir bijusi vienaldzīga, naidīga vai pat nicinoša pret otru... Sociālā darba mērķis ir un turpinās būt par ekonomiskās, sociālās un sabiedriskās dzīves standartu uzturētāju un paaugstinātāju. Socioloģijas mērķis nākotnē, tāpat kā pagātnē, būs vairot zināšanas par personu un sabiedrības uzvedību” [10]. Respektīvi, jautājumi par sociālā darba attiecībām ar zinātni, par to, cik lielā mērā to var kvalificēt kā zinātni vai mākslu, sociālā darba vēsturē ir bijuši plašu diskusiju priekšmets visa 20. gs. garumā. Un tomēr — citu Eiropas valstu zinātņu/mākslu klasifikācijās sociālajam darbam ir atvēlēta sava vieta ar autonomas nozares tiesībām un atbilstošām apakšnozarēm.

Pārāk respektējot tradicionālos priekšstatus par zinātni, protams, šaubas par sociālo darbu kā zinātnes nozari ir pilnībā saprotamas. Tas, kas vienā gadījumā ir sociālā darba kā profesijas priekšrocība un padara to interesantu, citā situācijā rada jautājumu: kā iespējama zinātne, kas salikta no tik daudzām nozarēm?

Lielā mērā šādu apsvērumu vadīta, augstskola “Attīstība” jau 2000. g. izdeva “Sociālā darba terminoloģijas vārdnīcu”. Tā bija mācībspēku, dažādu nozaru speciālistu un studentu oriģināls kopdarbs. Vārdnīcas ievadā, kurā skaidrota šī izdevuma koncepcija, atzīmēts, ka, veidojot sociālā darba terminoloģijas vārdnīcu latviešu valodā, bija divas iespējas — tulkot kādu no jau izdotajām vārdnīcām, vai arī, izmantojot pasaules pieredzi, veidot savu. Vārdnīcas autori izvēlējās otro iespēju. Tam pamatā bija apsvērumi, ka vārdnīcā jāietver ne tikai sociālā darba termino-

lōģijas skaidrojumi, tā integratīvā saistība ar citām zinātņu nozarēm, bet arī sociālā darba realitāte un ar to saistītā sociālā likumdošana [11]. Līdz ar to vārdnīca nebija tikai abstraktu, no dzīves atrautu uzziņu avots. Vairāk kā tūkstoš šķirkļos vārdnīcā tika atspoguļota noteikta laika perioda izpratne par sociālo darbu un tā lomu sociālās drošības politikā. Pēc sastādītāju pārliecības, vārdnīca varēja kalpot kā pamats sociālā darba profesijas un zinātnes nozares valodas attīstībai Latvijā.

2000. g. tika izdots arī profesionālā žurnāla “Sociālais Darbinieks” pirmais numurs. (Pirms “Sociālā Darbinieka” iznākšanas sociālā darba tēmas publicēja nedēļas laikraksts “Izglītība un Kultūra”). Šis žurnāls visus šos gadus ir bijis pirmais padomdevējs sociālā darba profesionāļiem visā Latvijā. To abonē katra pašvaldība. Salīdzinot pirmos tekstus “Dzīves jautājumos”, kā arī rakstus “Izglītībā un Kultūrā” ar pēdējo gadu publikācijām “Sociālajā Darbiniekā”, tā īsteni kļūst redzamas pārmaiņas sociālā darba izpratnē, kā arī profesijā kopumā.

Ir ļoti svarīgi atzīmēt, ka veiktie pētījumi, pieredzes apmaiņas, diskusijas, viedokļu dažādība rāda: ir izaugusi jauna sociālo darbinieku paaudze, kura veido un attīsta tālāk sociālā darbinieka profesiju. Vienlaikus arī augstskolās ir ienākusi jauna mācībspēku paaudze — pašu audzinātie speciālisti — sociālā darba bakalauri un maģistri. Viņu vidū ar augstu profesionālo un akadēmisko kvalifikāciju izceļas, piem., Evija Apine (sociālā darba maģistre, LU sociālā darba studiju programmas vadītāja, mācībspēks un supervīzijas speciāliste), Mārtiņš Moors (RSU lektors, doktorants, Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētājs), Ilvija Razgale (RSU asistente, doktorante, Klīnisko sociālo darbinieku asociācijas valdes priekšsēdētāja), Ilze Skrodele-Dubrovskā (RSU doktorante un mācībspēks), Marika Smirnova (RSU asistente un doktorante). Sociālā darba maģistres — leva Lāss, Laila Balode, Ramune Anspoka, Iveta Grauduma, Līga Āboltiņa u.c. — ne vien ir

mācībspēki augstskolās, bet arī sociālā darba nozarē atpazīstami radoši speciālisti, kuri aktīvi darbojas sociālo darbinieku dažāda veida profesionālās pilnveides un neformālās izglītības formās.

Divdesmit gados sociālais darbinieks savās praktiskajās aktivitātēs ir kļuvis atpazīstams, pieņemts, sabiedrībai saprotams un atzīts profesionālis. Taču neraugoties uz profesionāļu visumā rosīgo praktisko, pētniecisko un zinātniski metodisko darbu, ne vienmēr to pašu var sacīt par sociālo darbu kā akadēmisku disciplīnu un zinātnes nozari, jo īpaši, runājot par pēdējo.

Latvijā kopš 1996. g. ir izpalikušas plašas akadēmiskas diskusijas par sociālā darba teorijas un zinātniskās pētniecības jautājumiem, profesijai ir arī maza atpazīstamība citu zinātņu vidū. Patiesībā līdz šim brīdim sociālā darba kā zinātnes apakšnozares ceļus vairāk ietekmējuši citu nozaru speciālisti nekā paši sociālie darbinieki. (Salīdzinot: “Vāciski runājošajās zemēs pēdējos 15–20 gados tika īstenotas plašas un spārīgas debātes (ap 1400 publikāciju) sociālā darba zinātnes valodā”) [12].

2005. g. Rīgas Stradiņa universitāte uzsāka Latvijā jaunu sociālā darba studiju programmu, attīstot koncepciju, kas balstās sociālā darba un ārstniecības profila zināšanu integrācijā. Šī programma tiek izvēsta visās trijās izglītības pakāpēs: bakalaura, maģistra un doktora studiju līmenī socioloģijas apakšnozarē “Sociālā politika un sociālā darba organizācija”. Ar to tiek ielikts pamats veselam studiju virzienam — “Labklājība”.

Tieši doktorantūra kļūst par izaicinājumu sociālā darba kā zinātnes nozares tālākā veidošanā, sastopot arī nopietnus šķēršļus. Pirmais no tiem — sociālā darba atrašanās divās atšķirīgās klasifikācijās. Pēc izglītības klasifikācijas sociālais darbs ir pakļauts labklājībai. Turpretim kā zinātnes apakšnozare tas atrodas socioloģijas paspārnē. Otrais no šiem šķēršļiem ir izskaidrojams ar jau iepriekš minēto interešu konfliktu starp socioloģiju un

tās apakšnozari “Sociālā politika un sociālā darba organizācija”.

Tomēr, neraugoties uz neatrisinātajiem klasifikācijas jautājumiem, sociālā darba doktoranti — jaunie zinātnieki, dod savu ieguldījumu sociālā darbinieka profesijas pilnveidē. Šajā sakarībā jo sevišķi svarīgi, ka mūsu Profesiju klasifikatorā iekļautā pozīcija — kopienas sociālais darbinieks — radusies, balstoties uz doktoranta Mārtiņa Moora iekļauto atziņu promocijas darbā “Iedzīvotāju līdzdalība pašvaldības sociālajā politikā: kopienas darba perspektīva Rīgas pašvaldībā”. Ar šo pētījumu Latvijā līdzās mikrolīmeņa sociālajam darbam tiek iezīmēta arī makrolīmeņa perspektīva.

Sociālais pieprasījums sociālajiem darbiniekiem šā brīža pārmaiņu sabiedrībā ir augsta profesionālā kompetence un orientēšanās plaša spektra sociālajos procesos. Tāpēc sociālā darba profesijas un zinātnes interesēs ir nodrošināt šīs nozares pilnvērtīgu un autentisku attīstību. Tas ir iespējams, sagatavojot visaugstākās kvalifikācijas akadēmiskos spēkus: pasniedzējus, zinātniekus un eksperta līmeņa speciālistus. Trešā līmeņa — doktorantūras, izglītība un zinātniskā pētniecība ir viens no svarīgākajiem sociālā darbinieka profesijas tālākas attīstības stūrakmeņiem.

Šodienas sociālā darba un sociālās attīstības “Globālā dienaskārtība” programmatiski paredz, ka prasmju un kompetences izcilība sociālā darba izglītībā, praksē, pētniecībā un sociālajā attīstībā nodrošinās sociālā darbinieka profesijas ilgtspēju.

Nozīmīgākie notikumi

- 1991. gads. Nodibināta pirmā sociālā darba augstskola Baltijā — Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola “Attīstība”.
- 1991.–1994. gads. Izveidotas sociālā darba studiju programmas Latvijas Universitātē, Liepājas Pedagoģijas akadēmijā (Liepājas Universitātē) un Latvijas Kristīgajā akadēmijā.

- 1992. gads. Veidojas pirmie sociālās palīdzības dienesti, un darbu uzsāk pirmie sociālā darba speciālisti.
- 1994. gads. Nodibināta Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācija.
- 1995. gads. Izdots pirmais zinātniski metodisko rakstu krājums “Dzīves jautājumi”.
- 1996. gads. 1) Notikusi Starptautiskā Baltijas konference “Izglītības standarti sociālajā darbā”.
2) Uzsākta ilgstoša diskusija ar Latvijas Zinātnes padomi par sociālā darba vietu akadēmisko un zinātnisko grādu nomenklatūrā.
3) Sociālais darbs tiek definēts kā socioloģijas zinātnes apakšnozare “Sociālā politika un sociālā darba organizācija”.
4) Sociālā darba profesija ir iekļauta “Profesiju klasifikatorā”.
- 1998. gads. Veikti papildinājumi “Profesiju klasifikatorā” — sociālā darba profesijā ir definētas vēl desmit specialitātes un diferencēti vecākie sociālie darbinieki.
- 2000. gads. Izdota “Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca”.
- 2001. gads. Izdots profesionālā žurnāla “Sociālais Darbinieks” 1. numurs.
- 2002. gads. 1) Pieņemts Latvijas Sociālo darbinieku ētikas kodekss.
2) Apstiprināts sociālā darba profesijas standarts.
- 2005. gads. 1) Apstiprināta profesionālā sociālā darba attīstības programma 2005.–2011. g.
2) Rīgas Stradiņa universitātē darbību uzsāk doktora studiju programma socioloģijas apakšnozarē “Sociālā politika un sociālā darba organizācija”.
- 2006. gads. 1) Pie LR Labklājības ministrijas tiek izveidota sociālā darba speciālistu sadarbības padome.
2) Nodibināta Sociālo darbinieku biedrība.
- 2007. gads. 1) Notiek pirmā Starptautiskā starpdisciplinārā konference “Sabiedrība. Veselība. Labklājība”.
2) Konferences laikā tiek parakstīta Baltijas starpaugstskolu vienošanās par kopīgu sadarbību (*Baltic Network of Schools of Social Work*).
- 2008. gads. Izveidota Latvijas starpaugstskolu sociālā darba izglītības un pētniecības konsultatīvā padome.
- 2009. gads. 1) SDSPA “Attīstība” pārtop par Vadības un sociālā darba augstskolu (VSDA).
Nodibināta Klīnisko sociālo darbinieku asociācija.
- 2012. gads. Republikas sociālo darbinieku konference “Sociālā darba izglītībai Latvijā 20 gadu”.

Sociālā darba specializācijas/ profesijas

Profesiju klasifikators — MK Noteikumi Nr. 461, 2010.18.05.

- 2635 01 Sociālais DARBINIEKS.
- 2635 02 Karitatīvais sociālais DARBINIEKS.
- 2635 03 Sociālais DARBINIEKS darbam ar ģimeni un bērniem.
- 2635 04 Sociālais DARBINIEKS darbam ar veciem cilvēkiem.
- 2635 05 Sociālais DARBINIEKS darbam ar bezpajumtniekiem.
- 2635 06 Sociālais DARBINIEKS darbam ar personām ar atkarības problēmām.
- 2635 07 Sociālais DARBINIEKS darbam ar personām brīvības atņemšanas iestādēs un personām, kuras atbrīvotas no šīm iestādēm.
- 2635 08 Sociālais DARBINIEKS darbam ar personām ar funkcionāliem traucējumiem.
- 2635 09 Sociālais DARBINIEKS darbam ar klientiem ārstniecības iestādēs.
- 2635 10 Sociālais DARBINIEKS darbam ar vardarbībā cietušām personām.

- 2635 11 Sociālais DARBINIEKS darbam ar personu grupām.
- 2635 12 Kopienas sociālais DARBINIEKS.

Avoti un piezīmes

1. Young A. F. and Ashton E. T. *British Social Work in the Nineteenth Century*. Routledge and Kegan Paul. London, 1956.
2. *The Professionalization of Poverty: Social Work and the Poor in the Twentieth Century*. Gary R. Lowe, and P. Nelson Reid, eds. New York: Aldine de Gruyter, 1999. *Questia*, 20 Apr 2007. <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=65325728>
3. Bruno F. J. *Trends in Social Work*. New York: Columbia University Press, 1948.
4. Martinez-Brawley E. E. *Social work, post-modernism and higher education*. *International Social Work*, 1999. 42.
5. Fargion S. Reflections on social work's identity: International themes in Italian practitioner's representation of social work. *International Social Work*. 2008. 51.
6. Thyer B. A. Developing Discipline-Specific Knowledge for Social Work: Is It Possible? *Journal of Social Work Education* 38.1 (2002). *Questia*, 17 Apr 2007. <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=5000696649>
7. Hey G. "Sozialarbeitswissenschaft" — A German Discourse. *Paper presented within the framework of the (EU sponsored) Intensiv Course Program ICP*. Iisalmi, Finland, on 5th. September, 1995.
8. Göppner H. J. and Hämäläinen J. Developing a Science of Social Work. Catholic University of Eichstätt, Germany, and University of Kuopio, Finland. *Journal of Social Work*. 2007. 7.
9. Constable R. & Mehta V. Education for social work in Eastern Europe: Changing Horizons. *International Association of Schools of Social Work*. Lyceum books. inc, 1994.
10. Shaw I. Rereading The Jack-Roller: Hidden Histories in Sociology and Social Work. *Qualitative Inquiry*. 2009. 15. Originally published online, May 8, 2009. <http://qix.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/7/1241>
11. *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*. Rīga: SDSPA "Attīstība", 2000.
12. Göppner H. J. and Hämäläinen J. Developing a Science of Social Work. *Journal of Social Work*. 2007. 7. The online version of this article. <http://jsw.sagepub.com/cgi/content/abstract/7/3/269>

SOCIAL WORK EDUCATION IN LATVIA — TWENTY YEARS: A HISTORICAL OVERVIEW AND INSIGHT INTO CONTEMPORARY ISSUES

Lolita Vilka

Summary

Key words: *social work, identity of social work, social work education, social work profession, interaction of theory and practice in social work*

Social work education in the 20-year history of Latvia has a lot of interesting moments, which significantly influenced the development of the profession. But there are events — to a certain extent decisive turning points in the sphere of academic issues — that have created and moved the concepts of social work. Questions about the social work identity and profession-specific, authentic education, about the theory and practice of complementary interaction have been and still are popular discussion items within practitioners-professional as well as the academic environment. Answers to these questions can be found in historical experiences and comparisons. On the other hand, treatment of them is also reflected in our current understanding. In this article, by highlighting important events, the social work development and awareness horizons in Latvia are characterised, particularly focusing on the academic sphere.